

Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana

PALMA.—OCTUBRE DE 1904.

SUMARIO

I. Humanisació de l'Art, conferencia donada al Ateneu de Barcelona, per D. Joan Alcover.

II. Desventures domèstiques del Infant En Ferrand de Mallorca: 1341. (*Acabament.*)

III. SECCIÓ DE NOTICIES.

HUMANISACIÓ DE L'ART

CONFERENCIA DONADA

AL ATENEU DE BARCELONA, DIA 30 D'ABRIL PASSAT

Senyors:

EN les hores de repòs (que per mi son poques) els pensaments vagabundegen, o bé per la llur hisenda, per la llur especialitat, si'n tenen, o bé p'el parch obert al veinatge de la comunitat intel·lectual. Jo som un d'aquests: no'm consent el meu ofici preparació bastant pera enfocar amb la llum de mes propries investigacions un problema que puga interessar-vos. Un somniador, un contemplador, posat una hora en contacte ab l'actualitat artística, quines impressions n'ha tretes? Sòls amb aquesta ofrena modèstissima puch correspondre a la vostra hospitalitat. Vosaltres vos girau sovint fraternalment cap a Mallorca. Jo podria despullar-me de l'interés filial, que tant peca d'illús com

de pessimista, y exposarvos lleialment e meu concepte de la psicologia d'aquell poble. Mes pera fer en consciencia el paralel entre lo que es y lo que hauria d'esser, no tench un ideal prou definit. Un poble, sòls que sia tal, mereix massa respecte pera servir de tema a improvisats calendaris, o de conill d'Indies a experimentacions arriscades. Millor será que, en lloch d'observacions, vos entregui un exemplar de la vida de meu país, o sia, de l'influencia directa de aquesta vida en l'esperit d'un natural; y aquí teniu un dels poquíssims avantatges de que entre un home y la seva terra no s'interposin els infolis: així podreu estar segurs de que'ls sentiments y les idees no's deuen a llargues emigracions a través dels llibres, p'el regne ideal de l'art o de la ciencia, sinó a la misteriosa fecondació de l'atmósfera nadiua.

En coses d'art, senyors, jo som partidari de la llibertat absoluta. Que cadascú faci'l cap viu, y si'ns impressiona y'ns escalfa, no cal demanar quina bandera porta. Jo crech més en els individus que en les escoles; mes ab les armes de l'escola se defensa la llibertat contra la tirania de l'escola. L'home més inofensiu se torna guerrer pera defensar la pacífica possessió del patrimoni propi, minvada o compromesa per l'enemich.

Els articles de la fe, en la doctrina de l'art, son poquíssims; fóra d'ells, tot es qüestió d'oportunitat o conveniencia. Els elements vitals son els mateixos sempre, mes el mètode higiènich varia segons les circums-

tancies, els llochs o les persones. Així, lo real y lo ideal son pòls d'una mateixa concepció de la natura, y si l'unitat orgànica de l'art paralela d'aquella concepció, se descen- tra, acostant-se massa a un extrem, reaccio- na cap a l'altre. Així, a l'art limfátich, que ha abusat de la vida metafísica, li convé re- generar-se ab la «rusticació de les intelli- gencies», y a l'art empobrit per la monoto- nia de la vida bucòlica, pot provar-li'l bany de la cultura. Així s'orienta cap al cervell o al cor, segons pateixi d'hipertrofia de la sen- sibilitat o d'*intellectualitis aguda*. Els neo- classichs el purifiquen, pero'l cor-gelen; els romántichs el deslliuren, pero l'ubriaguen; els parnassians el serenen, pero l'aixuguen; els naturalistes el robusteixen, pero l'aixe- llen; els decadents l'espiritualisen, pero l'enerven; y tots tenen rahó en quant repre- senten un element llegítim, mes no'n tenen en quant exclouen els altres elements. Es una fluctuació continua, un inclinar-se a la dreta o a l'esquerra, a la calor o a la llum, al nord o al mig-jorn, a l'aticisme o a l'orien- talisme, a la veritat o a l'illusió; oscilacions qui confirmen la tendència constant a l'equi- libri, o, en altres termes, a la plenitut y a l'harmonia; y dins cada període y cada co- rrent se renoven, lluiten, s'entrecreuen deri- vacions de corrents y períodes anteriors; y els petits naufraguen, y les grans figures, per damunt les escoles, subsisteixen, per- que, sia quin sia l'extrem aon se collocaren, desde allá dominen tota l'integritat del món artístich, y l'inclouen, volent o no, dins la llur obra. Així, passen les modes; pero no passa, per exemple, Victor Hugo ab ses monstruositats y sos defectes; y havent estat capdill d'una escola militant, en la seva obra hi ha arguments pera totes les escoles litera- ries, perque es com una alta serralada on ressonen tots els ecos y s'escalonen tots els climes, tota l'història natural del món poètic.

Donchs bé; dins d'aquest marge de la re- lativitat qui, respectant el còdic intangible de les lleys consagrades p'el gust y l'expe- riència, consent la crítica oportunista, jo crech saludable predicar la reconciliació de

l'art y la vida colectiva, perque'm sembla que no s'entenen gaire; y si la vida, orfe de l'art, s'apaga y se materialisa, l'art, allu- nyant-se de les fonts naturals de l'inspiració y divorciant-se de la vida, se converteix en quimèrich artifici.

L'art es, abans que tot, contemplació des- interessada y pura. L'ànima humana es natu- ralment contemplativa, y, si bé ho consi- deram, sols llavors, quant s'entrega al natu- ral estímulo de la contemplació, l'home reali- sa'l fi substancial de la vida. Tot lo demás son medis, funcions subalternes de la vida qui tenen per objecte conservar-la, millorar- la o reproduir-la. Quant l'home contempla, no fa pera viure, sinó que viu. Essent així, els homes neixen pera esser més o menys artistes. L'art es la vida sentint-se y contem- plant-se a sí mateixa, sense més finalitat que contemplar-se; es la consciència illuminada y desperta per ella sola, y tots els sentiments, tots els filtres del món espiritual son olis qui cremen en la llantia de la contemplació. L'art es l'esperit de l'home dinamisant-se y envolcallant la naturalesa, com la blavor del cel, eternalment contemplatiu, envolcalla y feconda la terra. Les ciències aclareixen y aixamplen els horitzons de l'humana fanta- sia; l'art va darrera y contempla; per això pogué dir Lleonard de Vinci: «Les ciències son els soldats de l'art». L'amor mateixa, mescla impura de sentiment y d'instint, sols s'eleva a l'altura maxima de l'home quant se resol en contemplació. Les besties amen, pero no contemplen. Contemplació vol dir expandiment de l'ànima damunt la cosa con- templada, única forma de possessió possible. Del cel y la terra neix l'arbre; de l'esperit humá y la naturalesa, units per la contem- plació (somrient o dolorida, serena, vibrant o tempestuosa com el cel, jamay indiferent, perque l'eterna calma de la fondaria su- prema no es indiferencia), neix la creació de l'artista, no sempre facilment, pero sí ab l'espontaneitat fácil o dolorosa d'un feno- men natural.

Si'm sentien divagar avuy el musich que's passa la vida barallant-se amb el violí pera arrencar-li una nova sonoritat, el poeta ca-

çador de rims difícils, la ballarina que reconcentra en la punta del peu tota la força, els excèntrichs de cervell irritat per la pruija de singularisar-se, els monomaniacs del refinament y la virtuositat, pot-ser me dirien, arronsant les espatles: «—¿Quin *credo* es aquest? No hi tenim res que veure». Y jo respondria (sempre ab rezel d'equivocar-me, naturalment): «—D'això'm queix. No podeu emancipar-vos de l'egoisme humá, de aquest fons comú on la pluralitat infinida dels egoismes individuals s'unifica y entronca; y com més sien els conductes per on arribi'l vostre llenguatge a l'egoisme, com més sien les cordes del sentiment humá que la vibració del sentiment artístich logri ferir d'un cop, tindrà més eco y més intensitat y més durada. Refinau l'art, mes no tant que's quedi a la refinadora la part més saborosa y vital de la substancia; volau amunt pera mirar a vol d'aucell les destinacions humanes, no pera *escriure éter amb éter damunt d'éter*; no aduleu el gust del major nombre ni sacrifiqueu a l'exit immediat la consciencia artístich, pero tampoch vos encastelleu superbament en l'enigma inabordable on s'estrella l'onada popular. Siau especialistes, pero no deixeu d'esser homes. Recordau-vos de l'epitafi de la tomba d'Eschil, escrit per ell mateix: «Aquí jau Eschil, fill d'Euforion. Nat atenès, morí dins les planes fecondes de Gela. El bosch famós de Marató y el Mede de llargs cabells dirán si va esser brau: ells ho vegeren bé». «S'oblida d'ensenyar-nos—diu Jules Lemaître—que havia escrites noranta tragedies y que era estat coronat cinquanta dues voltes. Ja veys que no es *home de lletres*, Es que va néixer en una època de vida completa, de desplegament integral y harmoniós del ser humá. No estigué tancat dins una tasca; no tengué res de mandarí reclòs dins son gabinet. No era'l professional qu'escriu por ofici: era l'home sublim que esplaya son cor.»

Ah! Vist desde les altures per on passen els grans oratges de l'inspiració, que petit sembla o que repulsiu tot això de *l'hort tancat*, el dandisme literari, els impassibles, els histèrichs, els follets de la podridura moral,

l'exquísitesa de la «molló de fibres», els solitaris que divideixen el món en dues castes: primera la llur, segona tot el reste de l'humanitat, recordant els *Manfreds* y *Renés*, de sang emmetzinada per l'orgull de sí mateixa, que'ls feya caure en sinistres passions incestuoses!

Una damisela coneguda meva va sofrir una desillusió perque'l seu promès, en lloch d'obsequiar-la amb una crisantema, va donar-li un préssech. Ell bé deya: «—Donchs jo trob el préssech més perfumat y més bonich y més poèlich que la crisantema.» Y ella: «—Sí, però's menja». «—Angel meu,—repreñia'l jove,—recorda-t de l'escriptura: *lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave*». Aquesta damisela y els seus consanguinis de l'aristocracia artístich y els que com ella fonamentin en la divina insubstancialitat la distinció suprema, sens dubte s'escandalitzarán de que jo m declari propagandista de l'art utilitari: així, tal com sona, utilitari a benefici de l'artista, a benefici dels pobles y, més encara, a benefici de l'art mateix.

Ho deya fa molt de temps, y no tench per qué rectificar-ho: l'art, expressió suprema de la vida, no ha de divorciar-se de la vida, tancant-se dins lo torra d'ivori, pera dedicar-se superbament a la fruició de sí mateix, sinó que ha de daurar fins allá on puga, amb un raig de la seva llum consoladora, totes y cada una de les hores y dels moments y dels actes de la vida pràctica y ordinaria. ¿Que'n farem d'un aljub fondo com la mar, però tancat amb pany y clau, en mig d'un vilatge mort de set? Lo que importa es que l'aigua estiga ben canalisada y ben repartida, y anar tirant a l'ideal de que cada veynat tenga la seva cisterna y fins el séu hortet, si es possible. Si a mi'm diguessin: «—Has de triar entre dues coses: o bé en el téu poble hi naixerán un nou Cervantes y un nou Beethoven, però no serán compresos, viurán com palmeres solitaries en mig de la sequedat d'una plana deserta, y la miseria intellectual y artístich seguirá invadint les vivendes, y els pochos que sápiguen de lletra y tenguen orelles preferirán la jota de *La Gran Via* y

les histories de *Rocamboles* a les pàgines immortals dels grans mestres; o bé, en els llibres de naixements del municipi no s'hi trobarà cap nom illustre, però tota la gent serà més o menys ilustrada, y cada veynat beurrà la seva copeta d'art y de cultura, y tots sabrán assaborir, cadascú a la seva mida, l'aliment intel·lectual y artístich de bona y pura y alta procedencia», sense vacilar triarà lo segon; perque en materia de cultura passa lo mateix que en materia econòmica: els pobles rics no son els que tenen més milionaris: son els que apenes tenen pobres.

Tal volta me dirán que si l'art no's concentra en els llibres, museus, exposicions, teatres y obres purament artístiques, sinó que's mescla ab la prosa de la vida, aliant-se amb els oficis, industries, consuetuts, rites, divertiments y tota mena de manifestacions y aspectes de l'activitat social, y les families entretenen la vetlada ab Schumann y Mozart, y decoren les modestes vivendes estampes de Rembrand y Albert Durer, y la discreció y el bon sentit literari resplendeixen en les publicacions didàctiques y en les cartes amatories, y fins la sal de l'enginy desinfecta'ls documents burocràtics, es clar qu'en un poble així serà més facil que hi floreixin grans artistes. Conformes; com que ells tornen a rebre y a beneficiar lo que donen a l'ambient que fertilisen; rahó més en favor, no diré del criteri democràtic (perque no's tracta de sacrificar la qualitat a la quantitat), sinó del criteri expansiu, que no suprimeix el privilegi de la força: lluny d'això, la consagra y vol fer-la sentir; no pretén esbocinar els astres, repartint-los en forma de candeletes a tot el cèns; no suprimeix els *fogars* heròichs, mes desitja que arribi a totes bandes l'irradiació y el contagi de l'heroisme. ¿Es que nosaltres murmuram com Judes contra la superfluitat del nard olorós que ungia'ls peus de Jesús y perfuma fa vint sigles l'ànima del món? Es que oposam les Martes a les Maries? Jamay; però'ns dol que'l sagrat perfum de la poesia serveixi pera ungir els peus de no sé quin esfinx luxuriant, cavilós, «d'esperit carnal y

de carn trista», que escarneix el vot de castedat amb el vot d'esterilitat.

L'humanitat y'ls grans artistes, a la curta o a la llarga, sempre s'han entesos. Aquell qui no té prou força pera penetrar en l'ànima de les multituts, no'n don la culpa a l'excelsitud o a la puresa de la seva inspiració: es que les ales curtegen, l'inspiració li manca. No es qüestió d'arribar y moldre. Donar un pas endavant sempre costa lluyta; però una cosa es la lluyta, el natural procés de tota novetat pera imposar-se y vèncer els prejudicis de la gent desprevinguda y mal acostumada per una educació viciosa, y altra cosa es fer un dogma de l'impopularitat, y proclamar a priori que l'obra ben rebuda per les masses anònimes es una obra tacada de trivialitat y d'efectisme. No cal fugir de l'efectisme positiu pera caure en l'efectisme negatiu. Sovint la causa de que les multituts no responguen als elegits autèntichs, no es l'incapacitat colectiva pera entendre la paraula sagrada, sinó la predicació falsa y victoriosa dels qui abans se proclamaren elegits, usurpant les insignies del magisteri. Si en Shakspeare, per molts d'anys a Inglaterra y fora d'Inglaterra, passava per un barbre intolerable, es perque entre ell y'l poble s'interposava'l gust artificios dels literats de llavores. Si l'Echegaray ha tengut a Espanya la seva època, s'explica per dues coses: primera, que ab tot y esser un forjador de mecànica teatral, completament extranya a la verdadera y sana inspiració dramática, no cal negar-li, dins l'heretgia artística, una potencia superior a la d'altres més ortodoxes, si's vol, però més febles y mesquins, com que l'Echegaray, essent el padrastrer, era l'única familia del teatre castellá; segona, que l'influencia no anava de baix a dalt, sinó de dalt a baix, no anava del públich a la crítica, sinó de la pseudo-crítica a la burgesia literaria, y de la burgesia al poble.

Tot gran reformador té y ha de tenir lògicament mala rebuda, per la raó senzilla de que un clau no pot treure un altre clau ni la nova lley desarrelar l'antiga sense violencia. Injusticia funesta sería subscriure y acceptar com a veredictes definitius les primeres resis-

tencies a una doctrina nova o restaurada; però d'això a fonamentar la preciositat de certs alambicaments artístichs que sols pertanyen a una dotzena d'iniciats... hi ha lleugües de distancia. Moisès, quant baixava de l'Oreb y trobava'l seu poble entregat a la idolatria del vedell d'or, no'n treya per això la conseqüència de que sols ell era digne d'adorar y compendre'l Deu vertader, y de que havia d'establir entre les boires del cim esgarrifós el seu domicili.

Jo no som dels qui creuen que la tècnica de les arts s'ha de simplificar fins al punt de reduir-se a una cartilla elemental d'ensenyança primaria. És precisament indispensable'l domini de la tècnica pera poder-sen deslligar y llençar-se a genials extralimitacions; però exigir la mateixa preparació extensa y complicada, no pera crear, sinó pera sentir y compendre l'obra d'art, y llençar l'excomunió a les persones de bon gust natural que no poden capir-la, això'm recorda'l cas d'un predicador que dalt la trona, atacat d'un accident terrible, *la buidor*, va sortir del pas gesticulant y fent manades y dient a la fi: «Tot aquell que no m'ha sentit, està en pecat mortal». Les beates temoregues se lleparen els dits, de l'homilia y del predicador. Jo crech qu'haurien fet més santament, tirant-lo cap avall de la trona.

La preocupació vulgar de que la paraula *útil* es quasi bé sinònima de *prosaich* y *anti-artístich*, no resisteix un moment de curiositat reflexiva. Deixem apart les graduacions y mixtures innombrables que ab l'art y lo que no ho es, se fan y podrien fer-se. El parfum de lo útil, per sí sol, afalaga íntimament la nostra voluntat, anque no tinguem ni l'esperança ni'l desig de l'apropiació. Apart d'això, sovint l'obra es artística sense que l'autor ho persegueixi o perseguint-ho subsidiariament, y la absència o subordinació d'aquest propòsit l'afavoreix, com realça la dona'l no sebre qu'es bella. El cavall galopant per la pista, entre'ls aplaudiments del públich, no té més gentilesa que'l qui galopa en línia recta pera recórrer en camp desert una distancia. Homer y Jeremies no sabien res de la doctrina de l'art per l'art, y

entre ells y Leconte de Lisle, l'elecció no's dubtosa. Ara mateix, les obres dels estetes per antonomasia, successors directes del parricida imperial que davant el cadavre de sa mare no s'oblidava de comentar estèticament sa esculptòrica nuesa, es dir, les obres inspirades en l'absolut desprendiment de tot estímulo psicològich extrany a la olímpica delectació de la forma bella, no són les més artístiques als ulls de l'alta crítica moderna. Comparau aquests dos llibres: *Resurrecció* y *El Foch*; digau-me si les ales de la severa inspiració tolstoiana, empeses per l'amor al prohisme, no són més atractives y majestuosas que la fantasía de D'Annunzio, obrint-se y estufant-se com coa de pao, per amor a sa propria sumptuositat. Però proclamem una vegada més l'autonomia de l'art, que ningú nega ni la tench per discutible; fixem-nos en l'art pur. L'utilitat y la bellesa són independents, es cert, mes no són incompatibles. Lluny d'això, el marbre arrancat a la pedrera, l'esmeragda sense polir, els sentiments y les passions humanes en bloch, tenen per sí mateixos el valor de primera materia artísticament preciosa. *Preciositat*: aquí teniu un vocable de doble sentit (primor y exquisitesa, valoració de fondo y forma) que respon a una altra duplicitat de l'instint. ¿Y quin pensador de cara y ulls ha sostengut que la bellesa exclou necessàriament tota eficàcia ètica y tota vibració de sentiments, fóra del sentiment artístich? ¿Qui negará que l'art, sense esser moralista, pot esser moral, y sense esser didàctich, pot esser educador, y sense desviar-se de la propria y exclusiva finalitat, pot esser útil? Y ¿qui negará que si es útil, es a dir, si guanya la voluntat y l'atenció per més d'un caire, si la materia, sense perjudici del disegni estètic, es interessant per sí mateixa, afirmarà y extindrà els seus dominis y será més facilment popularisable?

L'art no's nodreix de sí mateix: tots els metalls de les mines de l'esperit, tots els assumptes li pertanyen, si no com objectiu, com a vehicle. Essent així, res li costa escullir els més interessants; y, manifestant-se per medi de substancies humanament codificables per sa virtualitat intrínseca, la bellesa

hi guanyará, com guanya l'acunyació per la qualitat de l'or, y el monument arquitectònic per la qualitat de la pedra, y la magia de la llum per la finesa del cristall, y el prestigi de l'expressió p'el sentiment que l'inspira. ¿Coneixeu l'oda *A Italia*, de Leopardi? Es un model de pura y excelsa poesia, y no minva, no, sa bellesa'l patriotisme que l'inflama. N'Alfred de Musset no passava d'esser un poeta elegantíssim; mes el fiblà la furia d'un desengany amorós, fent-lo esclatar en llàgrimes y sanglots, com un desgraciat qualsevol; y llavors, sols llavors fou el gran poeta de la *Nit de Maig*.

Permeteu-me evocar en poques paraules un petit episodi. Entre'ls records de ma adolescencia torreja una masia de montanya, on per breus setmanes m'era permès conèixer lo qu'es viure. Ab mos germans y jo veníem a juntar-se'l fill del sabater, del notari, del metge, de l'hortolá, del missatge y altres minyons del terme; y ab la fraternitat de aquells anys delitosos, única verdadera, perque s'exhala del cor y la sang verge y no de les teories dels drets de l'homo y de l'igualtat professada y no sentida, gaudiem de la naturalesa amb afició tant més sincera com que no s'analisa ni's coneix ni s'explota líricament a sí mateixa. No bé'ns trobávem lluny de la vigilancia domèstica, els qui dúyem sabates solíem descalçar-nos; y encara'm sembla sentir en les plantes dels peus la tebia dolçor de la terra escalfada pe'l sol de primavera. Donava ingrés a la masia un corredor llarguíssim, coronat de parres. A l'una banda, un jardí a la anglesa, farcit de flors y papellones, elegant y pulquèrrim; a l'altra banda, l'hort, vessant de les marjades plenes d'ombra, misteri, bronzir d'abelles y canturies de rius y de salts d'aigua, se disputaven la nostra preferencia. Y nosaltres, menyspreant el jardí, anávem sempre a l'hort, no pera cullir-hi fruytes, que sols n'hi havia en esperança; mes l'esperança per sí sola, afalagant l'instint estètic y l'instint utilitari, bastava pera ungir-lo de poesia. El jardí representava la bellesa vana y decorativa. L'hort, esplèndida promesa, revelava als sentits y a l'imaginació, ab forma rica

y complexa, la feconda maternitat de la natura.

Al exposar mes inclinacions a l'art obert y popularisable, m'han vengut á la memoria certs literats y pensadors qui van a l'avantguarda del jovent intel·lectual. Ells s'aficionen als estudis sociològichs, cerquen solucions als conflictes entre'l capital y'l treball, reconeixen la justícia de certes queixes y senten la necessitat de reformes socials més substancioses que les revolucions polítiques, completament estèrils pera les multituds desheretades. Fins n'hi ha d'aquests joves intel·lectualment *fashionables* que, com nota *chic* y moderníssima, tenen a bé perfumar-se amb unes gotetes d'anarquisme. Deixant a un costat exageracions y actituds extremes, es d'agrair la tendència al sentiment germanívol de solidaritat humana. En uns serà snobisme, en altres veritable apremi de la conciencia. No ho vull sebre. Així com així, val més això que la frivolitat y'l vici sistemàtic. Però aquesta flor de la joventut intel·lectual, qui se desvetla per la sort dels proletaris y se commou davant llur angoixa, y, alternant ab l'estudi de ritmes nous, cóva plans y programes redemptors y tracta de disminuir el nombre dels analfabets pera que'ls miserables puguen llegir el diari y els manuals de arts y oficis, no per això creu ni somnia que may puguen asseure-s a la taula dels Déus ni esser capaços de les més pures delectacions artístiques, privilegi reservat a una *élite* qui representa la flor del refinament y de la cultura. Ah! No pensa aquest jovent fi de segle que no cal agrair-li sa generositat, mentres *estetisant* sia tant crudel, perque així l'agravi es més intolerable y la desigualtat més infamosa que l'esclavitud antiga. Ja s'ha dit que'l corch de les classes inferiors no's tant l'immensa desproporció dels medis materials com l'abim que perpetúa la divisió de castes y separa la societat en dos mons que ni's coneixen ni s'entenen. Els esclaus y lliberts de l'antiga Roma, fóra de la jurisprudencia, monopolisaven tots els rams de la saviesa, càrrega que per ells devía esser un gran conhort y una gran compensació. Donchs, bé: si'ls haguessin ofert la plenitud

dels drets civils y polítichs a cambi de renunciar al conreu y'l coneixement de les arts y les ciències, jo crech que ho haurien refusat, perque a la llum de llur propria superioritat intel·lectual, sens dubte's donaven compte de que ells vivien la vida més alta y cobdiable. Val més esser esclaus com ells ho eren, qu'esser homes lliures y menjar y beure abastament, privats d'entrar en la comunió de les ànimes escullides.

Viatjant per l'Andalusia fa uns quants anys, vaig notar que les dònes, desde les més endiumenjades a les més humils, duyen totes la seva flor al cap. Fins les obreres de les fàbriques se gastaven el seu dineret traient-s'ho de la boca, com sol dir-se, no per vanitat (bé se les veyia a moltes penetrades de la seva mesquinesa), sinó pera alegrar la vida miserosa amb una nota primaveral y fresca; y aquell tribut simpàtic a la bellesa'm commovia, fent-me sentir un ideal de l'art: *que les ànimes de tots, pobres y rics, participassen igualment de les flors de la poesia, reservades a les persones de certa educació.* Aquest es el secret de la caiguda de moltes *Marguerides* antigues y modernes, que s'obliden dels *Siebels*, encantades p'el perfum y la gracia dels doctors... «*I gran signori sol'hanno quel'altiero andar e il parlar lusinghier...*» Fins ara'l punt exquisit de la beneficencia no es arribat a més que a repartir joguines entre'ls infants de la pobretalla. Jo voldria que també's cuydás de fer arribar una mica de llum y espiritualitat a'n aquells qui davant les classes elevades senten l'humiliació de l'incultura y la poquedat interior, més que la miseria de les robes.

Si jo tengués la doble sort d'esser un home illustre y assistir a la meua immortalitat y'm donassen a triar el monument, jo diria: que sia un lloch d'habitació humana; si la vida no pot aixoplugar-s'hi, que hi habit la mort: enterrau-hi'ls meus òssos; y si no ha d'esser ni temple, ni llar, ni fossa, ni redós, sinó una de tantes abstraccions en marbre ont hi falta fins la calor d'un niu, que a lo manco hi brolli una font pública, y les vehines, cap al tard, hi conversin, mentres el doll de l'aygua remoreja cayent a dins dels cantis.

Voldria, sí, qu'una mica d'ànima hi habitás. Y no bastaria l'ànima de l'artista? Segurament. Ella vibra en certes meravelles monumentals, d'admirable poder suggestiu, himnes, odes, elegies, qui criden o canten o ploren, renovant en els cors l'impuls de la venjança o la superbia de la victoria: plàtoniques visions que asserenen l'esperit y l'atreuen com la gavina que's posa a un escull, pera pendre'l vol insensiblement als horitzons d'or fus de l'idealitat suprema. Mes aquests exemplars son raríssims: senyalen la coincidència dels grans moments del geni amb els grans moments de les nacionalitats. En els altres, combinacions de línies arbitràries y fredes, no arborescencies de la saba sentimental, tampoch hi es l'ànima de l'artista. *Som de terra y terrejam*, diu l'adagi de Mallorca, y en l'obra nostra, pera nèixer vivent, han de barrejar-s'hi un poch de terra y un poch de blavor de cel. *Nihil humanum a me alienum puto*; y, a l'inversa, *a me alienum puto* lo que no fassi olor d'humanitat, lo que no dugui un rastre dels afectes, odis, records, aspiracions o desitjos qui commouen l'humana criatura, lo que no entri d'aprop ni de lluny en el cercle de la nostra existencia, qu'es petita, però tanca la realitat qui té per marge l'infinit, com es petita la gota de rosada, pero la fondaria del cel y la llum dels astres s'hi reflecta.

En el fons de totes les doctrines sobre filosofia de l'art hi batega un ideal comú: la diferencia consisteix en la manera d'explicar-sel cada pensador. Això prova que l'home no cab dins el cercle del seu propi raciocini. L'art té'ls seus fonaments en l'inconsciencia. El dia que la llum del raciocini arribás a tots els recons del petit cosmos que l'home porta en sí mateix, l'art no existiria. Posem la mà damunt el pols; interroguem y anotem les impressions, els ecos, els fenomens de la vida interior; resignem-nos a un bon catecisme de preceptes experimentals; no apilem teoríes sobre teoríes, com els sostres d'una torre de Babel, pera enflar-nos a sorprendre'l misteri sagrat. No anem sempre a flor de terra, está bé, pero malavetjem a no perdre-la de vista. Convé acudir de

tant en tant a *tocar mare*. Entreguem-nos a la contemplació confiada y efusiva, sense graponejar en la fosca on neix la font viva del sentiment inefable, perque això sols serveix pera enterbolir-lo y estroncar-lo. Filem, especulem, sense oblidar que en certes altures el pensament s'hi perd, y més enllà de l'atmósfera del món - lo mateix el món físich que'l món espiritual—s'hi extén el buyd irrespirable.

Sent, senyors, que'm quedi poch temps y poch halê pera lo que més me reca: dirigir una paraula a la joventut catalana. Ab quina autoritat? La vostra: ella m'ampara. Darrera vosaltres jo hi veig l'ombra, hi sent batre'l cor de Catalunya. Però, además, tench títols personals, l'afecte, la sang, el llinatge, no per la raça, sinó per la familia. D'infant, Catalunya fou per mi la regió del somni. Figurau-vos una avia que parla a-n el seu nét; l'anyorança de cabells blanchs evocant la imatge de la patria absent, y l'illusió de l'infantesa recullint ses paraules. Com la pintarien! Així aprenguí a amar Catalunya y a veure-hi la prestigiosa prolongació de ma patria natural. Després, aquests carrers y aquestes Rambles foren pera mi la via triomfal del *primo entrar di giovinezza*; y les hores que en la grisenca monotonía del passat sobresurten per llur relleu lluminós o trágich, aquí fóra tenguéren l'escenari.

Si aquests vincles (y la barba bastant florida) disculpassen mon agosament, jo diria als joves de la terra: siau artistes, siau homes, siau catalans. L'història, la vitalitat y l'empenta del renaixement ho imposen. No valdria la pena d'engelosir-se per l'ús exclusiu de l'idioma, si no fos mantenidor y verb a la vegada de l'esperit de Catalunya. ¿De que serviria l'obsessió de la personalitat y la vida propria, si'l poble catalá y els seus artistes y escriptors no s'entenguessen ni's comunicassen? A totes bandes, pera que l'art prosperi, es convenient que s'oregi, que perfumi l'atmósfera social y s'incorpori a la vida colectiva. Aquí es, además, indispensable, si'ls que foren precisament despertadors de la consciencia popular no han de renegar de la llur obra y desviar-se per camins extra-

viats y solitaris del èxode grandíós qu'ells impulsaren.

Literatura catalana no vol dir literatura escrita en la llengua d'En Lull; no vol dir literatura belga o francesa o alemana traduïda a la llengua del país: vol dir autèntica expressió de la vida catalana: aquest es el títol suprem que consagra la llengua materna. Salvar l'ànima catalana, com deya l'illustre president d'aquesta casa; salvar-la dins l'arca santa de l'idioma. Sense això, tant se valdria arreconar-lo, declarar nial l'empresa de la renaixença literaria y esborrar d'una plomada l'obra d'un segle.

No ha acabat, no, la missió dels escriptors y artistes a Catalunya. Ella y ells poden y deuen nodrir-se mutualment. Ells poden esvair les ombres y els equivochs; ells poden malavejar que'n la flamarada gloriosa que encengueren no hi caigui llenya fumosa y asfixiant; ells poden influir en que'l veritable esperit catalanesch s'escampi a Catalunya y pacíficament preponderi fora de Catalunya, vencent, no per exclusió, sinó per llegítima gravitació de la força moral y per l'imperi de la simpatía. Ells representen la llum y la calor benèfica, l'expansió fraternal y generosa. Catalunya es admirada, y mereix esser amada y oïda; y p'els seus artistes y escriptors principalment s'ha de veure l'esponera, y sentir-se les palpitations de l'íntima vitalitat, y fer-se escoltar y respectar en els consells de familia.

No vull dir que la missió dels artistes y escriptors sia fer de músichs de regiment en les campanyes polítiques, ni retreure agravis històrichs, ni versificar programes, ni perpetuar els tòpichs predilectes del primer període de la restauració, ni reduir-se a l'element èpich, a l'element tradicional, a l'element patriòtich, encara que aquestes sien venes inestroncables de poesia. No'ls pertoca esser a tot hora ciutadans y seguir tal o qual senyera, y entregar-se a l'obsessió d'una causa y al culte d'una idea, per bona, per santa que la creguen: los pertoca recordar-se de la terra que trepitjen, dels horizons que'ls rodejen, de la sang que duen a les venes, de que la realitat vivent, on la fantasia dels

poetes ha d'alletar-se, té aquí la fesomia, les entranyes, el nom de Catalunya

No cal fomentar el proteccionisme literari ni l'acordonament de Catalunya; pero sí combatre l'expatriació suicida, y evitar que l'esperit de l'art s'en vagi, com el fill pròdig, a viure de captiri per regions estranyes. Que cada regió aprengui, a l'extranger, de conrar la vinya propria y treure del seu such el partit possible, no a desfreçar-lo amb els noms y l'apariencia dels vins de fora casa.

El qui's desperta, comença per recordar y mirar a l'entorn séu. Així, la musa catalana primer visqué d'anyorança, remembrant l'antiguetat històrica; després prengué possessió de l'herencia viva de la patria; finalment, pera enriquir el patrimoni espiritual, ha llençat la mirada y el pensament enfora. Primer els arxius, llavors la pagesia, y fa deü o quinze anys, l'exploració dels grans centres de cultura. Això ha determinat la crisi actual, que jo tenc per favorable. En bona hora posem a la lira noves cordes; vaporisem la forma pera fer-la flexible y delicada; sorprendem els secrets de laboratori; anotem les impressions subtils y fugitives; aclimatem a casa nostra'ls elements exòtichs assimilables; mes tot això sens perjudici de la nadiua originalitat. ¿Voleu triomfar fora de Catalunya? Siau catalans. ¿Voleu esser universals? Conservau l'ayre de familia.

A l'autor de *Mireio* res li manca de la forma rica y tornejada; mes pera alcançar la perfecció dels parnassians y el perfum y l'unció y la variada tonalitat dels neo-romàntichs, no ha hagut d'emancipar-se, no ha hagut de renunciar al sol y a l'ayre de Provença, qui nodreixen y dauren y maduren els fruyts sucosos y vellutats del séu enginy. Aquest es el secret de la força y l'atractiu del gran poeta, dintre y fora de Provença. En ses estrofes de crestell bohemi vermelleja'l vi de cullita propia. Y la seva musa, esplèndida arlesiana, embellida ab les joyes hereditaries del tresor folk-lòrich, amorosament escoltívola als ecos de la melodia popular, la seva musa camperola, qui no coneix la morfina ni'ls cosmètichs, ni's marti-

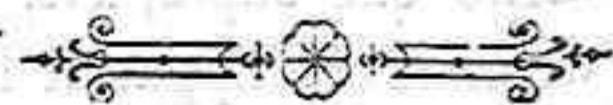
ritza el còs ab les cotilles de fabricació parisenca, ni s'ensafrana'ls cabells pera afectar una filiació exòtica y misteriosa, no es per això menys ideal ni menys airosa que la musa del bulevard, aparició nocturna qui tempta'ls viatgers amb els deliquis dels paradisos artificials.

«El món pensa, la França parla», digué Michelet, y es veritat encara. París es el filtre del món intellectual, l'orgue transmissor de totes les subtileses, perfums y entremaliadures de l'ànima contemporania. Anem-hi a proveir-nos de les fórmules noves aprofitables. La conciencia artística y els seus principis essencials nasquéren ab l'homo; mes els procediments y medis d'expressió varién fins a l'infinit: may se n'escriurá la darrera paraula.

Aquí, l'ull de la font de la patria poesia; allá, lluny, la nova sirena *Loreley*, de veu corprenedora y cabellera d'or descapdellant-se damunt les ones.

¿Hem de renunciar a sorprendre el secret de ses revelacions y sos encisos? No: anem a contemplar-la, pera retornar á la nostra terra amb el tresor d'una nota, d'un mot, d'una sensació desconeguda. Mes, alerta a córrer la sort del mariner de la balada, qui remant remant envers la sirena, queya dins l'abim. Assegurem-nos del nervi personal, de la fermesa y la força del braç; má en el rem, acostem-nos ab precaució, portant sobre'l cor, com un defensiu, la paraula sagrada: *Catalunya*; escorcollem els ulls fondos de Loreley, escoltem sa cançó, sense arribar al radi on la resistencia sería inútil; y abans que la corrent ens prengui y ens afoni, ja vogar enrera, s'ha dit! perque allá, als peus de la dòna encantada, s'obri l'ullal que engoleix y anula la personalitat dels dèbils.

Joan ALCOVER.

DESVENTURES DOMESTIQUES
 DEL INFANT
 EN FERRAND DE MALLORCA

(Acabament.)

1341

xxj. Consequenter, sub anno Domini millesimo trecentesimo quadragesimo primo, dictus dominus rex per vicecomitem civitatis Nicossie, infra cameram dicti domini infantis, magistrum Aparicium de Fontanis, notarium et secretarium ipsius, clericum et beneficiatum, non obstante cepi fecit et violenter distrahi. Et postea ductus fuit supra unum animal, captus et ligatus, ad regem apud Limossium, et super diversus fuit interrogatus et inquisitus. Et si fuisset inventum quod receperat instrumentum protestationis ex parte quorundam mercatorum regni Majoricarum, dictus dominus rex volebat contra ipsum procedere ad mutilationem pugni vel lingue, solum quare credebant quod protestationem debebat facere contra personam regis. Et nichilominus per magnum tempus in dicto loco, facta inquesta contra ipsum, licet nichil sinistrum reperierit contra eundem, tenuit ipsum captum. Et totum istud faciebat ad vituperium ipsius domini infantis et dedecus.

xxij. Anno quo supra, propter adventum gallearum, quas serenissimus princeps dominus rex Majoricarum germanus dicti domini infantis sibi missit, tantam iram dicti domini regis incurrit quod nullatenus per ipsum dominum infantem nec per suos amicos ipsum dominum regem placare potuit, nec apud ipsum ullam misericordiam invenire, nisi ut sequitur.

xxij. Item anno quo supra, captus fuit Pellegrinus, famulus botelayrie dicti domini infantis, et de mandato dicti domini regis ductus ad castrum de Cherinis et in vili carcere positus ad panem et aquam, nulla mediante ratione, et adhuc est captus in eadem.

xxiii. Item anno quo supra, Periconus, de gardaroba ipsius domini infantis, similiter captus fuit magno tempore absque causa in carceribus vicecomitis civitatis Nicossie; et satis ibidem afflictus fuit. Et totum istud cedebat in vituperium ipsius domini infantis et dedecus.

xxv. Item anno quo supra, xvij die mensis Aprilis, nobilis dominus Philippus de Lopis miles, qui mittebatur ad ipsum dominum infantem ex parte domini regis Majoricarum supradicti, fuit captus infra insulam et ductus ad castrum regis

civitatis Nicossie, et ibidem fuit tormentatus et cum aqua calcinata saturatus et diversi modo male tractatus, et post aliquot dies, de nocte per servientes ductus ad castrum de Cherinis. Ibidem in quadam fovea opacca ipsum miserunt et dederunt sibi quolibet die tantum panem et aquam; nam dominus rex supradictus tenebat clavam (*sic*) de dicta fossa, et teneri voluit ad illum finem quod dictus dominus Philippus minime exiret de eadem nisi de voluntate ipsius. Qui propter frigiditatem, turpitudinem et angustiam quam sustinebat in eadem, extremum diem clausit. Ecce quomodo dictus dominus rex, absque causa, fecit moriri dictum dominum Philippum, et hoc in dedecus dicti domini regis Majoricarum et ipsius domini infantis et tocius etiam generis sive amicorum suorum.

xxvj. Item anno quo supra, eadem nocte diei predicti, clientes de mandato domini regis similiter fuerunt positi ad custodiendum ipsum dominum infantem circumquaque domum suam.

xxvij. Item anno quo supra, xxij. die mensis Aprilis, expectabilis domina Eschiva, uxor dicti domini infantis, capta et accepta fuit et de domu sua ducta ad castrum regis, hora vespertina, cum multis clientibus armatis, licet nondum completisset dies partus sui, sicut est consuetum, ymo tenuit ipsam per annum, ducendo ubi volebat per insulam Chipri, et adhuc tenet eandem captam et detentam.

xxviii. Item anno quo supra, dictus dominus rex mandavit dicto domino infanti quod ipse diceret coram ipso verba que sequuntur: «Me manda le roy que je deusse dire quant je venroie devant le roy: *Monseigneur, je ay failli envers vous. car je vouloie partir de votre pais sans votre congie au muuement. Pourquoi, sire, vous pri que vous me doyes pardonner, car je me met en vous et faytes de moy ce que vos plaira.*» Et si ipse dominus infans dixisset predicta, quod absit, coram domino rege, redargueret ipsum de prodicione et falsitate, et possit procedere acriter contra ipsum ad suam omnimodam voluntatem.

xxix. Item anno quo supra, sciendum est propter quedam verba et ex causa, Johannem de Nabal porterium ipsius domini infantis fore expulsus de domo ipsius. Et quum peteret licentiam recedendi a marescallo memorato, credens ipse quod cautelose idem dominus infans mitteret ipsum cum litteris in Ponente, fuit ex parte regis captus et ductus ad castrum et in eculeo positus et male tractatus.

xxx. Item anno quo supra, quum inclita do-

mina regina Jerusalem et Cecilie (1) amita dicti domini infantis, per quosdam mercatores misisset quasdam litteras suas, dictus dominus rex ab eisdem mercatoribus easdem litteras levavit et penes se tenuit, quoque aperuit et perlegit easdem.

xxxj. Item anno quo supra, xxvij die mensis aprilis, fuerunt levate littere de mandato domini regis a fratre Thomasio de Pedemonte, que dirigebantur dicto domino infanti ex parte dicte domine regine, amite ipsius domini infantis, nec non aperte et perlecte per ipsum dominum regem antedictum.

xxxij. Item anno quo supra, dictus dominus rex precepit et mandavit quod frater Symeon confessor ipsius domini infantis, et frater Andreas Maurini, capellanus et secretarius ipsius, quod omnino separarentur a dicto domino infante. Qui quidem dominus rex in domo fratrum minorum civitatis Nicossie eosdem inclaustrari fecit, et de mandato suo fuerunt continue afflicti et adhuc in eodem statu sunt.

xxxiiij. Item anno quo supra, Angelus de Cenis, familiaris et domesticus inclite domine Catherine, imperatricis de Constantinopoli (2), ac ipsius domini infantis, fuit captus et ductus ad regem, et omnes litteras, quas defferebat dicto domino infanti ex parte dicte domine imperatricis, sibi abstulerunt et levaverunt, et ipse dominus rex ipsas aperuit et perlegit.

Item (3) anno quo supra, quum pervenissent predicta ad aures serenissimorum dominorum suorum Jerusalem et Cecilie regis et regine, quod dictus dominus infans erat sic vituperose male tractatus, vituperatus et detentus per dictum dominum regem, ipsi gratuito modo ad pacificandum regem scripserunt sibi. Quibus litteris receptis et visis per dictum dominum regem, minime mollificare voluit nec aliquam gratiam facere dicto domino infanti, ymo ipsas inspernando. Pro quibus dictus dominus videns quod sic scripserat, voluit se humiliare dicto domino regi. Super quibus scripsit per sedulam, (4) quam tulit dominus comes Jaffensis dicto domino regi, quod ipse volebat se humiliare et humiliter venire coram rege, et, si aliqua essent facta contra suam

voluntatem, quod parceret ei. Quod quidem scriptum dictus dominus rex noluit videre nec audire, ymo dedit ex toto repulsam dicto domino comiti, dicendo et fulminando ibidem quod ipse volebat habere emendam de hiis que dictus infans contra ipsum commiserat, et quod dictus comes aliter non intromitteret se de premissis, quare aliter nichil aliud fieret.

xxxiiij. Item anno quo supra, Ferrarius de Serinihano, familiaris et scutiffer ipsius domini infantis, venit ad ipsum in Chiprum, et in adventu ipsius omnes littere quas portabat ex parte dominorum et amicorum ipsius domini infantis ac serenissimorum dominorum regis et regine Jerusalem et Cecilie, fuerunt sibi ablate et omnes aperte per dictum dominum regem, mediante captione facta per officiales dicti domini regis.

xxxv. Item anno quo supra, consul mercatorum catalanorum civitatis Famagoste fuit captus ac detentus ac vilipensus per officiales dicti domini regis, ex eo quia videbatur eis quod fovebat parti ipsius domini infantis.

xxxvj. Item anno quo supra, ultima die mensis aprilis, non obstantibus dictis clientibus, predictus dominus rex propter suam voluntatem addidit servientes equites ad custodiendum domum ipsius domini infantis die et nocte. Et quoscumque contingeret ipsum dominum infantem equitare et ire extra domum, jugiter dicti servientes erant a tergo.

xxxvij. Item anno quo supra, cum fuerit supradictus dominus infans frequenter nec inmerito discredatus (1) et corpore male dispositus, nullum medicum poterat habere, tantum formidabant modum dicti domini regis, nisi prius petita licentia et obtenta a marescallo antedicto.

xxxviij. Item anno quo supra, dictus dominus rex fecit congregari totum consilium (2) istius terre Chipri, ad istum finem ut judicarent dictum dominum infantem tamquam proditorem; set, per Dei gratiam, consilium non asencit voluntati regis, set vituperare et desistere noluit ipsum sive affligere (3).

(1) Affaibli, d'un mauvais tempérament.

(2) La haute Cour.

(3) Il est probable, d'après ces derniers mots, que les chevaliers ne terminèrent pas leurs délibérations par un jugement, et laissèrent l'affaire en suspens. La Cour ne voulut pas déclarer l'infant coupable du crime imaginaire de trahison que lui reprochait son beau-père; mais, d'autre part, il semble qu'elle ait craint d'irriter inopportunistement Hugues IV si elle rendait une décision qui, en prononçant l'innocence de l'accusé et déboutant le roi de sa demande, eut jeté un blâme public sur ses intentions: «set vituperare et desistere noluit ipsum sive affligere.»

(1) La reine de Naples, Sancie, qui avait eu soin de l'infant dans sa jeunesse.

(2) Catherine de Valois, veuve de Philippe de Tarente.

(3) Le secrétaire de l'infant a ajouté ce paragraphe, après la rédaction du mémoire, sur un feuillet séparé au dos duquel il a écrit ces mots pour indiquer sa place: *post Angelus de Cenis*.

(4) *Sedula*, billet ou lettre particulière.

xxxix. Item anno quo supra, uno semel requisitus fuit dictus dominus infans per marescallum domini regis ut iret ad regem. Qui dominus infans tamquam humilis ivit ad regem; et quando fuit in porta castri, non permiserunt ipsum intrare, ymo ad hostium ipsius castri per magnam pausam fecerunt ipsum spectare, et tandem sic oportuit ipsum dominum infantem redire ad domum suam. Et dominus Comes Jaffensis tunc erat cum eodem. Quod est, ut apparet, satis exquisitus modus vituperandi ipsum et suos.

xl. Item anno quo supra, cum dictus dominus infans fuisset infirmus, ut dictum est, et requisivisset per certum ejus nuncium ipsum dominum regem, ut placeret sibi mittere dictam dominam ejus consortem, renuit, vilipendendo ipsum dominum infantem, et ostendendo quod parum curabat de infirmitate ipsius domini infantis neque de malo ejusdem.

xlj. Item anno quo supra, undecima die mensis madii quedam monialis familiaris inclite domine comitisse, matris ipsius domini infantis, vocata soror Margarita, ad dictum dominum infantem venit ex parte ipsius domine comitisse, ad sciendum statum ipsius, et in reditu fuit capta et ducta ad curiam regis nulla causa alia previa nisi, ut predicatur, in vituperium ipsius domini infantis. Hoc tamen non obstante, iterum fuit capta secunda die junii per clientes dicti domini regis infra monasterium suum, et ducta ad castrum regis, et ibidem diu detenta ac gravibus tormentis afflicta. Et eadem die dicti clientes unam dominam antiquam et familiarem dicte domine comitisse infra domum domini comitis sepedicti ceperunt, ad dictum castrum regium duxerunt, et postea eandem torquerunt acriter, ut vi vel gratis diceret illud quod volebant. Postea steterunt ambe sic in cameris separatis cum magno dolore et angustia, nulla causa alia rationabili precedente, per xlvij dies.

xlij. Item anno quo supra, in vigilia beate Marie mensis Augusti, pro devocione dictus dominus infans ivit ad quandam ecclesiam beate Virginis Marie, vocata La Cava, (1), prope Nicossiam, per miliaria una vel circa, ad audiendum vespas cum aliquibus minoribus, qui ibidem pervenerunt. Dictum fuit domino regi, quod dictus dominus infans exiverat extra muros civitatis Nicossie. Dictus dominus rex misit in continenti ad dictum locum cum magno impetu,

(1) La Cava, que j'ai vainement cherchée dans les environs de Nicosie, appartenait aux Franciscains. Lusingan, *Hist. de Chypre*.

ac si fuisset unus malus homo, bene xx homines in equis ad custodiendum ipsum dominum infantem; qui continue fuerunt circa ecclesiam, usque quo dictus dominus infans recessit a dicta ecclesia, et postea non recesserunt a dicto domino infante usque ad domum suam. Et fuerunt dicti servientes minati dictis fratribus minoribus, et rex multum turbatus contra eosdem quare tunc exiverat de Nicossia, et, ut apparet, de bono opere et sine causa eadem nocte addidit clientes ad custodiendum domum suam circumquaque preter dictos servientes. Et quocumque ibat dictus dominus infans per villam, semper dicti clientes sequebantur ipsum dominum sicut malum hominem et captum.

xliij. Item anno quo supra, xxvij die mensis augusti, dictus dominus rex fecit capi dictum Ferrarium de Seriniano iterato, quem dictus dominus infans tunc miserat cum uno scutifero ad secretam regis pro solutione sibi faciende, quare tunc erat tempus unius partis solutionis secundum pacta dicto domino infanti concessa et firmata per ipsum dominum regem eidem domino infanti; licet obolum habere minime potuit. Nec non dictus Ferrarius fuit positus in eculeo et tormentatus et afflicus et cum aqua calcinata saturatus acriter et male tractatus, ut diceret illud quod non erat; quem adhuc in dicto castro tenent captum et detentum.

xliij. Item anno quo supra, in festo Sancte Crucis septembris, fecit dictus dominus rex iterato capi magistrum Appericium de Fontanis, secretarium dicti domini infantis, nocte magna per vicecomitem civitatis Nicossie. Qui quidem vicecomes intravit hospicium ipsius domini infantis totus armatus cum aliis bene centum armatis, aliis existentibus bene quingentis extra dictum hospicium dicti domini infantis circumquaque. Et dictus vicecomes sic venit, et ascendit usque ad cameram ipsius domini infantis et intus, ubi erat dominus Comes Jaffensis antedictus loquens cum dicto domino infanti. Et exinde dictum notarium extraxit a presentia ipsorum dominorum et secum duxit ad domum regis cum omnibus predictis clientibus armatis; in quo, ut videtur, per ipsum dominum infantem et genus suum non modicum acceptum fore vituperium. Ut posset scire omnia secreta ipsius domini infantis, fecit dictus dominus rex ipsum secretarium capi, ut constat per relationem fidedignorum; quem adhuc tenet captum et in carceribus mancipatum.

xlv. Item anno quo supra, dictus dominus rex abstulit sive levavit eidem domino infanti

feudum dictorum xxx milia Besanciorum per annum, et per totum tempus, quo galles venerant huc, seu quas dictus dominus rex Majoricarum frater ipsius domini infantis sibi miserat. Et sic oportuit ipsum dominum infantem vendere jocalia, vestes, raubas, vasa argentea et etiam equos, de quibus possit ipsum et familiam sustentare. Et nisi fuisset dictus dominus Comes Jaffensis occasione obventionis sui, opportuisset ipsum cum sua familia ire per sufragia meudicando. Et sic apparet de clementia dicti domini regis, quam apud ipsum habet.

xlvi. Item anno quo supra, dictus dominus rex in presentia quorundam nobilium [dixit]: «Bene videtur quod non habemus amicos nec parentes, quare, si haberemus, interficerent istum una nocte, et tunc essemus expediti de eodem.» Istud autem volebat dicere pro dicto domino infanti (1).

xlviij. Item anno quo supra. Aliquando dictus dominus infans consuevit ire per terrassas et loyas (2) domus sue. Accidit uno semel, quod una sagitta de parte castri regii antiqui (3) venit directa ad domum ipsius domini infantis. Et si in adventu ipsius sagite obviaret ipse dominus infans vel aliquis de ipsius familia, minime evadere posset secundum indicium ictus ejusdem sagite.

xlviij. Item anno quo supra, alia vice, unus lapis fuit projectus ante mensam ipsius domini infantis, ipso domino infante existente in eadem; et si ultra ivisset, aliquem percussisset.

xlix. Item anno quo supra, iterato accidit dicto domino infanti, quod mensa ipsius erat parata, es exterius unus lapis venis repente et

(1) La rubrique de cet article est ainsi conçue: «super illo verbo quando dixit rex Non habemus amicum qui interficiat ipsum!». Hugues IV cherchait ouvertement les moyens de faire périr son gendre en l'accusant de trahison. La haute Cour, comme on l'a vu au §. 38, avait refusé d'entrer dans ses vues en donnant l'apparence d'un jugement à ses projets de vengeance. Le pape Benoît XII, à qui le roi avait fait connaître ses prétendus griefs contre l'infant, lui écrivait dès le 17 octobre 1341, pour l'engager à la modération, et lui faire envisager les sérieux dangers qu'il pourrait appeler sur son royaume, s'il osait mettre à mort le jeune prince. (Rinaldi, Annal. ecclesiast. t. xxv. p. 259, 1341, §. 44.) Le roi d'Aragon lui même, bien qu'en démêlé alors avec les princes de Majorque, ses parents, menaçait d'attaquer le roi de Chypre si Fernand venait à périr par ses ordres. (Zurita, lib. IV, cap. LV.)

(2) Loya, galerie.

(3) C'était, je pense, l'ancien château de Nicosie, où les Templiers s'étaient fortifiés lors de la révolte des Grecs. Le nouveau palais, élevé par les Lusignans près de Saint Dominique, a été détruit en 1567, lors de la construction des remparts vénitiens.

cecidit supra mensam et fregit ibidem vitrum. Tamen, Domino disponente, tunc non erat in mensa dominus infans antedictus.

L. Item anno quo supra, dictus dominus rex jugiter erat motus contra dictum dominum comitem Jaffensem propter obventiones et dilectiones quas dicto domino infanti suferebat incessanter, ex quibus plura opprobria dictus dominus rex eidem domino comiti intulit et fecit. Et nisi ipse dominus comes fuisset, in magna penuria et angustia dictus dominus infans esset possitus et totaliter detentus. Et quantum potuit sustinere ipse dominus comes sustinuit, verbo, dicto, facto et opere ipsum dominum infantem.

° Lj. Item anno quo supra, omnes littere, que dicto domino infanti vel ejus familie undequaque mittebantur, per officiales regis capiebantur incontinenti, mitebantur dicto domino regi et tunc apperiebantur per ipsum. Nec non, quando contingit aliquod navigium ad istam insulam venire, antequam aliquid descendat ad terram, diligenti scrutinio facto per officiales regis, prestitio juramento, omnes littere, ut dictum est, capiuntur et mittuntur regi. Et sic nunquam dictus dominus infans potest videre eas, nisi quando videtur dicto domino regi; que non sunt magni honoris ipsius domini infantis.

Lij. Item anno quo supra, nullus tam istarum partium quam etiam ponentis erat ausus accedere ad dictum dominum infantem nec ad ejus domum intrare, nec loqui alibi cum aliquo de familia sua nisi cum magno timore, propter quod multi fuerunt capti et afflicti. Et sic dictus dominus infans non potuit intimare dominis et amicis suis statum suum (1) sive omnia persimilia, tum quare multa, tum etiam quare in recessu, licet cum magna difficultate aliquis de ista insula recedat, sicut in adventu per officiales predictos ut prius discutitur et requiritur. Et si portant litteram ipsius domini infantis, sive de ejus familia, mox capiunt et missunt dicto domino regi eandem. Et ipsum portitorem capiunt et ducunt ad regem; et juxta voluntatem domini regis ipsum in eculo ponunt et adquant de prelibata bona potatione.

Lij. Item anno quo supra. *Pour satisfaire à la priere de la royne et de monseigneur le connestable, le roy a respondu a la royne que pour l'amour d'elle mesire Ferrant dira au roy: «Sire, il m'ennuie et enpeise de ce que je ays failli envers vous et de ce que je ays brisié les convenances et que je ays mandé querre*

(1) La suite de la phrase est très irrégulière, mais on en reconnaît le sens général.

les galées pour partir hors du pays amuement et sans vostre gré et vostre volenté, et de ce je vous pri que vous me pardonnés, car de si en avant, je ne bée a fayre chose de couroucier vous, et que si je le face, je me mes a vostre comandement.»

Encores le roy viant que le seneschau (1) et le comte (2) le pleygent sur tous lur biens et seur toutes leur rentes que si le dit mesire Ferrant partist du pais sans le congié et la volenté du roy, que le roy se peust prendre a tous les ij.

Ecce quomodo dictus dominus rex volebat acriter irruere contra ipsum dominum infantem. Et si ipse dixisset, reputaret ipsum proditorem et sententiaret eundem ad ejus regis voluntatem.

1342

Liiij. Deinde sub anno domini millesimo trecentesimo quadragesimo secundo, voluit dictus dominus rex quod dictus dominus infans diceret ea que sequuntur, si volebat habere veniam de eodem: *Mon seigneur, mout m'ennuie et empeise de ce que je vous ay couroucié, etc.* (3) Ecce quomodo semel, secundo et tertio dictus dominus rex perquisivit dictum dominum infantem, ut committeret prodicionem, quod absit.

Lv. Item anno quo supra, [sciendum est] quod, cum quidam Bisogus vocatus Michael, ordinis Minorum famulus, recederet in Ponentem cum licentia obtenta, fuit dictum baylivo civitatis Famagoste, quod defferebat litteras ipsius domini infantis; incunctanter fuit secutus et postea extractus de navigio, et apud Limossium supra unum animal ligatum adduxerunt (4) ad dominum regem. Qui quidem Bisogus ibidem acriter et valde fuit affictus et in eculeo positus et multis tormentis cruciatus. Tamen, per Dei gratiam, nullam litteram ipsius domini infantis defferebat.

Lvj. Item anno quo supra, in die jovis ante festum Ramis palmarum per baylivum secrete civitatis Nicossie ex parte regis, fratres Fredericus de Monte Vici vicarius provincie Terre Sancte, Petrus Frumenti Lector conventus de Famagosta, Antonius de Alexandria, Petrus Ferrandoscii, Petrus Torrelonis et Antonius de Quermona, familiares et capellani dicti domini

(1) C'était un membre de la famille d'Ibelin.

(2) Le digne comte de Jaffa, Hugues d'Ibelin, dont l'infant, son beau fils, rapelle si souvent les bontés dans sa mémoire. Le roi voulait que le sénéchal et le Comte fussent cautions de Fernand.

(3) Comme ci-dessus, au § 53.

(4) Au sus adduxerent.

infantis fuerunt peremphorie citati quod ad presenciam regis apud Limossium personaliter irent. Et quando fuerunt in presentia regis sive coram eo, in presentia multorum dominorum nobilium vituperavit eos minando et dicendo: «Vos estis proditores.» Aliqui asserunt quod dixit: «Vos estis familiares proditoris mei.» Sed quicquid fuerit, patet quod non dixit nisi propter dictum dominum infantem.

Lvij. Item anno quo supra, licet facta fuerit inquesta contra dictos fratres et nichil invenerit in eis, non obstante hoc, adhuc ipse dominus rex voluit et precepit quod in punitionem eorum ponerentur et inclaustrarentur in conventu Minorum civitatis de Raffo. Et cum, de licentia marescalli, per (sic) rauba eorum ivissent Nicossiam, in reditu transeundo per Limossium, frater Petrus Frumenti et frater Antonius de Alexandria predicti, volentes excusare ignorantiam suam ne opporeret eos ire in Baffum, et hoc semper cum ratione, tunc rex turbatus contra ipsos precepit, dictus dominus rex, gardiano Limosii ut poneret eos in carcere. Qui respondens quod non poterat, quare non erat prelatus eorum, et mox dictus dominus rex precepit quod dictus gardianus suspenderetur per collum. Tamen dicti duo fratres iverunt Baffum, et sic fuit dimissus.

Lvij. Item anno quo supra, in die jovis sancta, frater Jaquetus ordinis Minorum, habens jam licentiam dicti domini regis recedendi de insula ista, volens ascendere navem, fuit [per] baylivum de Famagosta in domo fratrum minorum de mandato dicti domini regis expoliatus et totus perquisitus usque ad femoralia; credentes quod portaret litteras ipsius domini infantis. Et licet nullam portaret de eodem, nichilominus fuit arrestatus et de mandato baylivi de Famagosta in conventu fratrum inclaustratus. Et sic fuit impeditus ne iret in Ponentem; propter ipsum dominum infantem, absque causa.

Lix. Item anno quo supra, prima die mensis aprilis, dictus dominus rex mandavit gardiano Nicossie per litteram suam, quam ad conventum Nicossie portavit vicecomes Nicossie ex parte domini regis predicti, quod frater Johannes de Corcellis incarceraretur, qui et tunc morabatur in hospicio dicti domini infantis; addendo quod nisi ipse gardianus sic faceret, quod ipse faceret per se ipsum et extraeret de domo ipsius domini infantis. Ita quod dictus frater Johannes vocatus ad conventum venit, et eum in carcere posuit, et etiam vicecomes predictus voluit ad oculum videre si fecerat preceptum regis, et si erat in loco

tuto. Istud fuit factum propter quandam litteram missam dicto fratri Johanni ex parte quorundam familiarium domine Conestabilisse; (1) quam quidem litteram clientes domini regis in hospicio domini infantis supradicti acceperunt, et qui portabat eam et totum duxerunt ad vicecomitem. Et dictus vicecomes totum ylico misit ad dominum regem, et ex hoc postea fuerunt capti tres vayleti inclite dicte domine conestabilisse, et in eculo positi, et multum male tractati. Et adhuc sunt capti et dubitatur quod pejus habeant.

Lx. Item anno quo supra, iij.^a die mensis aprilis, circa horam vesperarum, cum Jacobus de Lopis, cambellanus specialis ipsius domini infantis, ex parte sua accederet eques ad domum dicti domini comitis Jaffensis, baylivus et vicecomes civitatis Nicossie, deposuerunt eum de equo in medio vive (2) et roncinum in quo equitabat secum duxerunt; de quo fuit dicto domino infanti et generi suo magnum et publicum vituperium, et precipue quare factum fuerit absque causa.

Lxj. Item anno quo supra, die predicta, post occasum solis, dicti officiales dicti domini regis venerunt ad domum dicti domini infantis, et omnia animalia sua de stabulo acceperunt et secum abduxerunt, et in crastinum, sive consequenter, eadem vendiderunt, nulla previa ratione. Et tunc oportuit ipsum dominum infantem ire sicut villicum pedetentim cum sua familia quando volebat ire visum dominam comitissam matrem suam vel alibi; quod erat magna pietas videre ipsum dominum infantem ambulans peditem.

Lxij. Item anno quo supra, ex quo ista negotia inceperunt comuniter, dictus dominus rex non nominabat ipsum dominum infantem nisi proditorem, secundum relationem fidedignorum.

Lxiiij. Item anno quo supra, xv.^o die mensis aprilis, [sciendum est] quod, cum una bona mulier, vocata Catherina, et familiaris et domestica dicte domine comitisse, matris ipsius domini infantis, venisset de Neapoli ad istam insulam, in adventu portus Famagoste per officiales domini regis mox capta fuit et detenta, et omnes litteras, quas sibi invenerunt, elevaverunt sive abstulerunt, in opprobrium et dedecus ipsius domini infantis non modicum et gravamen, quamvis ali- que essent sibi directe per dominos et amicos.

Lxiiij. Item anno quo supra, dictus dominus

(1) Sans doute la connétable de Chypre, Marie de Bourbon, femme de Guy de Lusignan, fils aîné d'Hugues IV.

(2) *Viva*, rue: mot rarement employé.

comes Jaffensis, pluribus vicibus acriter fuit reprehensus per dictum dominum regem quare juxta posse suum subvenerat dicto domino infanti, et plures injurias et opprobria propter hoc sibi inferendo et capiendo omnia animalia sua; que faciebant ire disferrata, ad illud finem ut diminuarentur et absque pasturis eis dando et dimittendo; et etiam apud Limossium omnes equos palafredos, roncos, mulos et mulas, falcones, leporarios et canes coram ipso domino rege distrahendo et vendendo pro medietate precii que valebant tradi singulariter faciendo; (1) similiter omnia bona mobilia casalium ipsius domini comitis, sive pecora et jumenta, per servientes distrahendo et devastando. Et omnia ista faciebat fieri ut dictum est, quare sustentaverat ipsum dominum infantem; licet nisi per Dei gratiam ipsa facta fuissent, opportuisset ipsum dominum infantem cum sua familia ire per suffragia mendicando. Et sic depopulatus dictus dominus comes absque causa, oportuit ipsum dominum comitem ire per villam sicut unus rusticus cum sua familia pedes; quod erat turpiter videre, in opprobrium et dedecus omnium amicorum suorum.

Lxv. Item anno quo supra, per totum annum tenuit dictus dominus rex ipsum dominum infantem in domo in qua inhabitat obcessum et sic captum cum multis vituperiis, opprobriis et angustis; que cedunt in magnum dedecus et vilipensionem totius generis ipsius domini infantis; intendensque dictus dominus rex ad istum finem, quod dictus dominus infans confiteretur talia, ut est dictum, quod ex merito posset ipsum judicare tamquam proditorem. Quod absit, [quod] tantam dejectionem paciatur in persona ipsius domini infantis nec generis sui! Imo imponebat sibi multa, scilicet quod ipse dominus infans erat perjurus, et quod proditorie volebat recedere de ista insula; et semper dictus dominus rex intendens [est] ad predicta contra dictum dominum infantem, quare aliqua tergiversatione celare non potest juxta retroacta et seriatim specificata in capitulis supradictis.

Ex quibus supradictis omnes parentes et amici ipsius domini infantis possunt conciderare de paternali dilectione dicti domini regis, quam duxit et fert apud suum filium dominum infantem Ferrandum de Majoricis memoratum (2).

(1) Le comte de Jaffa avait les plus beaux équipages de chasse.

(2) Je pense que le mémoire de l'infant s'arrêtait primitivement ici. Son secrétaire rédigea ces derniers paragraphes comme s'ils devaient terminer, en les résu-

a. Item anno quo supra, ultima die mensis aprilis, dictus dominus rex fecit citare fratrem Antonium de Alexandria, una cum quibusdam aliis fratribus, et inter alios fecit ipsum inclaudere in domo minorum civitatis Nicossie, et consequenter in gravibus carceribus mancipare, occasione cujusdam littere, que sibi ceciderat in via et per manus cujusdam fratris layci ad presentiam regis venerat; que erat ex parte domini infantis de credencia directa inclito domino rege Majoricarum, germano ipsius domini infantis.

b. Item anno quo supra, et dicta die, in presentia dictorum fratrum, dominus Justinus (1) jurisperitus et consiliarius incliti domini regis Jerusalem et Chipri, dixit ista verba que sequuntur contra dictum dominum infantem, videlicet: «Multum displicet nobis quare non fecimus ipsum infantem dilacerari et sequi voluntatem domini regis.»

c. Item anno quo supra, secunda die mensis madii [quum] Angelus de Cenis familiaris ipsius domini infantis, noviter deventus [fuisset] in insula Chipri, inhibuerunt [ei] ex parte regis et fecerunt jurare, quod aliquid de terra Ponentis novi minime diceret sive explicaret dicto domino infanti.»

Per la copia,

E. AGUILÓ.

mant, les plaintes du prince. La table des rubriques qu'il a placée au commencement, finit, en effet, au soixante-cinquième article. Il est probable que les trois suivants, marqués dans l'original des lettres a. b. c. et écrits plus rapidement que les autres, furent ajoutés après l'achèvement du cahier, pendant qu'on attendait l'occasion favorable de le faire passer furtivement a Majorque: ceci remporterait l'envoi du mémoire vers la fin de mai 1342.

(1) Justin des Justini, d'origine italienne, fut un des conseillers habituels des rois Hugues IV et Henri II. Une pièce des archives de Venise nous apprend qu'il habitait en 1311 la cour du roi de Chypre. Nous le trouvons en effet dès 1309, au nombre des serviteurs fidèles a Henri II, que le prince de Tyr, préparant son usurpation, éloignait de son frère. «Fece prender etiam un dottor che haveva nome maestro Justin, dicendoli che lui consigliava el re et lo disconfortava di far a suo modo. Et maystro Justin lui rispose lui esser uno homo solo forestiero et mai haver consigliato el re contra di loro alcuna cosa; et cognoscer il re cosi savio et pratico che se tutti li dottori ei nodari di Roma fussero con lui, non haveria bisogno del consiglio loro. Ne si ha ajutato il re eccetto in alcune lettere che venivano de oltra mare in latino; le quale havevano qualche passo difficile, che non lo poteva intender glielo dechiariva. Amadi: *Chron.* Ms. fol. 290—Jean des Justini, fils peut être de Justin des Justini, fut premier secrétaire de la Chancellerie du roi Pierre II de Lusignan.

SECCIÓ DE NOTICIES

BIBLIOTECA CATALANA.—Continúa el nostre estimat amich y consoci n'Angel Aguiló, a Barcelona, la tasca (ben necessaria y durant llarch temps desitjada) de completar els selectes volums d'aquella importantíssima collecció d'autors catalans antichs, que treya a llum y dirigia son inolvidable pare.

Als dos volums del *Felix de Maravelles del mon*, de que ja don árem compte, han seguit el dels *Feyts d'armes de Catalunya*, crònica del sigle XV, composta de mossen Bernat Boades, rector de Blanes; ilustrada, además del pròlech, ab unes curioses notes bio-bibliogràfiques del erudit P. Fidel Fita, expresament escrites pera aqueixa edició;—el *Libre de Consolació de Philosophia*, de Boeci, que s'estampá aquí a Mallorca, a l'imprenta den P. J. Gelabert, a cura del nostre Bibliotecari, D. Bartomeu Muntaner, (a. c. s.);—y els dos toms del interessantíssim y pintoresch *Recull de Eximplis e Miracles, gestes e faules*, trelladat d'un antich còdic y que per la seua materia y estructura constitueix una obra casi única, dins la nostra antiga Literatura.

Amb aquests volums y el de *Genesis de Scriptura* que's publicá complet el primer de tots, munten ja a sèt els toms que romanen completats, de la *Biblioteca Catalana*. Resten ara, esperant que los toch el torn, la famosa *Crònica* o comentari del *Rey en Jaume el Conqueridor*, y els quatre volums del curiosíssim *Tirant lo Blanch*, llibre de cavalleries compost de Mossen Joanot Martorell y acabat per mossen Joan de Gualba.

Al meteix temps, ha trèta a llum l'Angel Aguiló la novel·leta catalana cavalleresca de *Paris e Viana*, fent-ne una edició en lletra gòtica, consemblant a la del llibre luliá del *Orde de Cavalleria* y l'*Historia de Valter y Griselda*, que va publicar son pare, formant el bell aplech titulat *Biblioteca lemosina*.

En farem ressenya apart, d'aqueixa novella obreta.

Casi llesta roman a l'hora d'ara y a punt de sortir, una edició del *Libre de Amich e Amat*, l'incomparable joya mística del nostre benaventurat Patró, Mestre Ramon Lull, no estampada sencera y en son text original, fa ben prop de quatre sigles.

Qui ha disposta y preparada aqueixa edició, il·lustrant-la amb un proemi, un glosari y abundoses notes bibliogràfiques, es el nostre estimat amich y consoci, En Mateu Obrador y Bennassar, dedicat casi exclusivament, d'alguns anys a-n aquesta part, a estudis de bibliografia luliana.

L'edició se fa per compte de la revista barcelonesa *Catalunya*, que la ofereix com obsequi als seus suscriptors, y al meteix s'en estampa un tiratge apart, d'exemplars en paper de fil, com a edició de bibliòfil.